

ARAŞTIRMA

CERRAHİ KLİNİKLERDE TEDAVİ GÖREN HASTALAR HAKLARINI BİLİYORLAR MI?*

Nadiye ÖZER**

Zeynep KARAMAN ÖZLÜ***

Serdar SARITAŞ****

Alınış Tarihi:03.12.2008

Kabul Tarihi:29.01.2009

ÖZET

Tanımlayıcı türde olan araştırma, bir üniversite hastanesinin cerrahi kliniklerinde yatan hastaların haklarını bilme durumlarını incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini; 18 yaş ve üzerinde olan, iletişim kurulabilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden 281 hasta oluşturmuştur. Veri toplamada; literatür doğrultusunda oluşturulan, hastaların haklarını bilip bilmediklerini değerlendiren hasta hakları formu kullanılmıştır. Veriler; yüzdelik dağılım, t testi, ANOVA ve Kruskal Wallis varyans analiziyle değerlendirilmiştir.

Hasta Hakları Bilgi Puanı (HHBP) 17 puan üzerinden değerlendirilmiş ve HHBP ortalaması 11.67 ±3.32 olarak belirlenmiştir. Eğitimle HHBP ortalaması karşılaştırıldığında; okur-yazar hastalarda 9.75 (SS=5.23), üniversite mezunlarında 15.08 (SS= 2.15) olan HHBP ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW_x^2=42.379$, $P=.000$). Hastaların buldukları klinikle HHBP ortalaması karşılaştırıldığında Genel Cerrahi kliniğinde 10.35 (SS= 5.88), Göğüs Cerrahi kliniğinde 13.56 (SS=4.50) olan ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır ($KW_x^2=14.446$, $p=.013$). Hastaların yarısından fazlasının hasta haklarını bildikleri saptanmıştır. Hastalar, buldukları kliniklerde en fazla refakatçi bulundurma, en az sağlık durumuyla ilgili bilgiyi sözlü ve yazılı isteme hakkına dikkat edildiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Hasta hakları, hasta, cerrahi klinik

ABSTRACT

Do The Surgical Clinic Inpatients Know Their Rights?

This descriptive research was made in order to examine the knowledge status of the surgical clinic inpatients at a university hospital about their rights.

Sample of the study was 281 patients who are over 18 years old, communicable and accepted to be a part of the research. Data collecting was made through a form which evaluated whether patients know their rights and the form was created by using literature knowledge. Collected data was assessed by using percentage distribution, t test, ANOVA and Kruskal Wallis variant analyses.

Patient Rights Knowledge Point (HHBP) was rated over 17 and mean HHBP point was found as 11.67 ±3.32. When educational level was compared with the HHBP; it was found that the HHBP point was 9.75 (SD=5.23) and 15.08 (SD=2.15) for the literate patients and College graduate patients, respectively and the difference was found to be significant ($K-Wx^2= 42.379$, $P=.000$). In the case of clinic and HHBP point comparison, it was found that the HHBP point was 10.35 (SD=5.88) and 13.56 (SD=4.50) for the General Surgery and Chest Surgery clinics, respectively $Wx^2=14.446$, $p=.013$). It was observed that more than half of the patients know their rights. Patients indicated that the right of having any attendant present is the most and the right of requesting verbal and written information about their illness is the least of their rights which were noted.

Keywords: Patient rights, patient, surgical clinic.

*Bu çalışma 27-29 Kasım 2008 tarihleri arasında Avanos'ta gerçekleştirilen 5. Kapadokya Adli Bilimler "Adli Hemşirelik" Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

**Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği (Yard. Doç.Dr.)

*** Atatürk Üniversitesi Araştırma Hastanesi (Başhemşire Yrd.)

****Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat Sağlık Yüksekokulu (Öğr. Gör.)

GİRİŞ

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin yayınlanmasından sonra hızla yaygınlaşan ‘insan hakları’ kavramının bir alt başlığı olarak ele alınan ‘hasta hakları’ son yıllarda pek çok Avrupa ülkesinin yanı sıra ülkemizde de güncel konu haline gelmiştir (Sert 2004, Süzek ve ark. 2004). Hasta hakları, insan hakları kuramında ‘sağlık hakkı’ olarak ifade edilen temel hakka dayandırılır (Hatemi 2006, Bostan 2007).

Hasta hakları, hastanın sağlığını olabildiğince geri alabilmesi için gereksinim duyduğu desteği zamanında, eksiksiz olarak, en doğru biçimde, eşitlik, konfor ve saygınlık içerisinde alabilmesini sağlamak üzere tanımlanmıştır (Baybek ve ark. 2004). Bu kavram esas olarak insan hak ve değerlerinin sağlık hizmetlerine uygulanmasını ifade eden hakları kapsamaktadır. Bu hakların başında: insan olarak saygı görme, mümkün olan en yüksek düzeyde sağlık hizmeti alma, bilgilendirilme, tıbbi işlemler için hastadan onay alma, mahremiyet ve özel hayata saygı, bakım ve tedavi devamlılığının sağlanması gelmektedir (Şahbudak 1992, Baybek ve ark. 2004).

Hasta haklarına ilişkin ilk uluslar arası düzenleme 1981 yılında Dünya Tabipler Birliği tarafından yayınlanan Lizbon Bildirgesi’dir (Özdemir ve ark. 2006, Kuzu ve ark. 2006, Bostan 2007). Bu bildirgeden sonra 1994 yılında Amsterdam’da hazırlanan Avrupa Hasta Hakları Bildirgesi ve 1995 yılında Dünya Tabipler Birliğince yayınlanan Hasta Hakları Bildirgesi ile kavram gelişmiş ülkelerin toplumsal hayatında yerini almıştır (Zülfikar ve Ulusoy 2001).

Bireyin hasta rolüne girdiği zaman sahip olduğu haklar konusunda Amerika Birleşik devletlerinde 1973 yılında ‘Hasta Hakları Bildirgesi’ yayınlanmıştır. Hasta hakları konusuyla ANA (American Nurses Association- Amerikan Hemşireler Birliği) ve Ulusal Hemşireler Birliği aktif olarak

ilgilenmiştir. 1959’dan önce Ulusal Hemşireler Birliği bir hasta hakları yasası çıkarmıştır (Baybek ve ark. 2004).

Ülkemizde hasta haklarına ilişkin olarak yapılan en kapsamlı düzenleme Sağlık Bakanlığı’na hazırlanan ‘Hasta Hakları Yönetmeliği’dir. 1 Ağustos 1998 tarih ve 23420 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan bu yönetmelik Avrupa Hasta Hakları Bildirgesi’nin hemen hemen aynısıdır, ancak son maddesiyle farklılaşmaktadır. Bu son madde Hasta Hakları Bildirgesinin, hastaların görüp okuyabileceği yerlere asılmasını zorunlu kılmıştır (Hasta Hakları Yönetmeliği 1998, Savaşkan 2006).

Günümüzde hasta hakları çeşitli yöntemlerle güvence altına alınmaktadır. Avrupa’da hasta haklarının geliştirilmesi ve korunması ile ilgili; spesifik kanunlar, idari düzenlemeler, hizmet sözleşmeleri, halkın kamu yetkililerinden şikayetlerini inceleyen yetkililer (ombudspersons) gibi farklı mekanizmalar mevcuttur (Yılmaz 2002b, Eksen ve ark. 2004). Ülkemizdeki sağlık çalışanlarının yanlış uygulamalarını ele alan ve sonuçlandıran Yargı Yolu, Yüksek Sağlık Şurası ve Türk Tabipler Birliği mevcuttur (Zencir ve ark. 1999).

Hasta hakları, daha iyi sağlık ortamı için hasta ve sağlık çalışanlarının birlikte sahip çıkması gereken haklardır. Ülkemizde birçok temel haklar gibi, hasta haklarının da gerek sağlık çalışanları gerekse kurum ve hastalar tarafından ihmal edildiği bilinmektedir. Hasta hakları, genellikle hekim, hemşire hataları nedeni ile kamuoyunun gündemine girmekte, bu nedenle de gerçek kapsamı ile değerlendirilememektedir (Aşkar 2006).

Hasta haklarının geliştirilmesi için gösterilen çabalar; hastalara sağlık hizmetlerinden tam olarak yararlanma konusunda yardımcı olmak ve sistemle ilgili sorunların olumsuz etkisini azaltmayı, hastalarla sağlık çalışanı arasındaki yararlı ilişkiyi desteklemeyi ve

geliştirmeyi; özellikle de hastaların sağlık hizmeti sürecine daha aktif katılımını cesaretlendirmeyi, sağlık kuruluşları, sağlık çalışanları ve sağlık yöneticileri arasındaki iletişim için yeni fırsatlar yaratmayı, var olanları güçlendirmeyi ve temel insan haklarının korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Aşkar 2006).

Hastaneye yatış; hastada yeni bir role girme, rol kaybı, tanımadığı ortamda, tanımadığı insanlara bağımlı olma gibi nedenlerle her zamankinden daha fazla stres yaratmaktadır. Böyle bir durumda hasta kendi için iyi olanı seçemeyebilir ve haklarını elde edemeyebilir. Hasta kendisi için iyi olanı seçemediği durumlarda yardıma gereksinim duyar (Şahbudak 1992, Baybek ve ark. 2004). Hastalar, genellikle hakları ile ilgili bilgi sahibi olmadıklarından, bu hakları nasıl elde edecekleri konusunda bir rehbera gerek duymaktadırlar (Vural 1993, Williams 2001, Teke ve ark. 2007).

Günümüzde hemşirelik uygulama alanı genişlemiş ve yeni boyutlar kazanmıştır. Bu değişim ve gelişim hemşirenin bakım işlevi ağırlıklı olarak yeni rollere yönelmesine yol açmıştır. Hemşirenin gelişen çağdaş rollerinden biri de hasta haklarını savunucu rolüdür. Dolayısıyla hemşireler hastaların haklarını bilme ve elde etme konusunda rehber olacak sağlık profesyonelleri olarak düşünülebilir. Özellikle ABD’de hemşirelik; hasta haklarını savunma rolünü üstlenen, bakım ve tedavinin güvenliğini sağlayan, onun için doğru olanı savunan ve uygulayan bir disiplin olmaya yönelmiştir (Mchale and Gallenger 2003, Savaşkan 2006).

Hasta hakları 2004 yılından sonra, ilgili çevrelerde tartışılan ve sık sık kamuoyunun gündemine gelen konular arasında yer almaya başlamıştır. Bu alanda giderek daha fazla sayıda dernek faaliyet göstermekte, gerek halka gerekse sağlık çalışanlarına yönelik hasta hakları ile ilgili etkinlikler düzenlenmekte ve bilimsel araştırmalar yayınlanmaktadır (Topbaş 2005, Bostan 2007). Bu

araştırmaların önemli bir kısmı Türkiye’deki hekimlerin, hemşirelerin ve diğer sağlık çalışanlarının hasta hakları ile ilgili bilgi düzeylerini ve tutumlarını yansıtmayı amaçlamaktadır (Teke 2007, Bostan 2007, Savaşkan 2006). Oysa hastaların ‘hasta hakları’ ile ilgili bilgi durumlarının saptanmasının çok önemli olduğu bir gerçektir. (Eksen ve ark. 2004, Yılmaz 2002a). Çünkü hastaların haklarını bilme durumlarını saptamak; hasta hakkı savunucusu olan hemşirelere, hastalara haklarını anlatma konusunda stratejiler belirleyebilmek için yol gösterici olabilir.

Konunun önemi ve güncelliği dikkate alınarak, araştırma bir üniversitesi hastanesinin cerrahi kliniklerinde bulunan hastaların hasta hakları konusundaki bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla planlanmış tanımlayıcı bir çalışmadır, sağlık hizmetleri sunumunda hasta haklarının önemini vurgulanması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı türde olan araştırma, bir üniversitesi hastanesinin cerrahi kliniklerinde 20-04-2007/25-05-2007 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini belirtilen süre içerisinde kliniğe yatan tüm hastalar, örneklemini; 18 yaş ve üzerinde olan, iletişim kurulabilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden 281 hasta oluşturmuştur. Veriler literatür doğrultusunda oluşturulan (Sert 2004), hastaların haklarını bilip bilmediklerini değerlendiren hasta hakları formu ile hastalarla yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; hastalara ait tanıtıcı özellikleri (cinsiyet, yaş, yaşadığı yer, öğrenim durumu, medeni durum, hastanede bulunma süresi, yattığı servis, hasta hakları bilgi durumu, hasta hakları konusunda bilgi alma durumu, hasta hakları konusunda bilgi kaynağı) kapsayan 10 sorudan, ikinci bölüm hastaların hasta hakları ile ilgili bilgi

düzeylerini belirlemeye yönelik 17 soruyu içeren hasta hakları bilgi formundan oluşmaktadır. Hasta hakları bilgi formunda yer alan her ifadeye verilen yanıt 'Biliyorum' ve 'Bilmiyorum' şeklinde düzenlenmiştir. Bilgi formundan elde edilen veriler, "Biliyorum" ifadesine '1' puan, "Bilmiyorum" ifadesine '0' puan verilerek toplam 17 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Bilgi formundan toplam, 0-4 puan alanlar 'Hiç bilmeyen', 5-9 puan alanlar 'Az bilen', 10-13 puan alanlar 'Orta bilen' ve 14 ve yukarı puan alanlar 'İyi bilen' olarak gruplandırılmıştır. Üçüncü bölüm ise hastaların haklarına buldukları klinikte ne derece dikkat edildiğini ölçen 17 ifadeden oluşmaktadır. İfadelere katılma düzeyleri hiç dikkat edilmiyor (0), çok dikkat ediliyor (10) olarak 1'den 10'a kadar derecelendirilerek puanlanmıştır (Eksen ve ark. 2004). Araştırmaya başlamadan önce Cerrahi Kliniklerin Anabilim Dallarından yazılı izin alınmıştır. Ayrıca araştırmalarda insan olgusunun kullanımı kişisel hakların korunmasını gerektirdiğinden "bilgilendirilmiş olur" ilkesi etik ilke olarak yerine getirilmiştir. Hastalara çalışmanın amacı hakkında sözel olarak bilgi verilmiş eğer istemezlerse çalışmaya katılmayabilecekleri söylenmiştir. Çalışma kriterlerini sağlayıp, çalışmaya katılmayı kabul etmeyen hasta

olmamıştır. Anketlerden elde edilen veriler, Statistical Package For the Social Science 13.0 (SPSS 13.0) programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan hastalara ait tanıtıcı bilgilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (frekans ve yüzdelikler) kullanılmıştır. Hasta hakları bilgi durumları ile ilgili verilerin değerlendirilmesinde ise, varyans analizlerinden (ANOVA, t testi, Kruskal Wallis) yararlanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Hastaların hasta haklarına yönelik bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan araştırmada 17 puan üzerinden ortalama bilgi puanı 11.67 ± 3.32 olarak belirlenmiştir. Eksen ve arkadaşlarının Muğla Devlet Hastanesinde 1000 hasta ile yürüttükleri çalışmalarında da (2004) bu çalışma ile benzer sonuç bulunmuş, hastaların hasta hakları bilgi puan ortalaması 11.67 ± 3.31 olarak saptanmıştır.

Hastaların tanıtıcı özellikleri Tablo 1'de görülmektedir. Araştırmaya katılan hastaların; %52'si erkek, %32'si 58 ve üzeri yaş grubunda, %38.8'i ilde yaşamakta, %84.7'si evli ve %47.3'ü okur-yazar durumdadır. %37'si genel cerrahi kliniğinde yatan hastaların, %53.2'sinin yatış süresi 1-7 gün arasındadır.

Tablo 1. Hastaların Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler (Sayı = 281)	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Erkek	146	52.0
Kadın	135	48.0
Yaş		
18-27	29	10.3
28-37	28	10.0
38-47	48	17.1
48-57	86	30.6
58- üzeri	90	32.0
Yaşadığı Yer		
İl	109	38.8
İlçe	89	31.7
Köy	83	29.5
Medeni Durum		
Evli	238	84.7
Bekar	43	15.3
Öğrenim Durumu		
Okur-Yazar	133	47.3
İlkokul	88	31.3
Ortaokul-Lise	48	17.1
Üniversite	12	4.3
Hastanede Bulunma Süresi		
1-7 gün	150	53.2
8-14 gün	55	19.5
15-29 gün	55	19.7
1 ay ve üzeri	21	7.8
Hastanede Yattığı Klinik		
Üroloji	51	18.1
Beyin Cerrahi	28	10.0
Göğüs Cerrahi	25	8.9
Kalp Damar Cerrahi	43	15.3
Ortopedi	30	10.7
Genel Cerrahi	104	37.0

Tablo 2’de Hastaların bilgi alma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde %86.1’inin hastanede yattığı süre içerisinde hasta hakları konusunda bilgi almadığı, %13.9’unun ise bilgi aldığı saptanmıştır.

Eksen ve ark.’larının (2004) çalışmasında da bu çalışmaya paralel olarak hastaların %64.3’nün hastanede yattığı süre içerisinde hasta hakları konusunda bilgi almadığı, %35.7’sinin ise bilgi aldığı bulunmuştur.

Tablo 2. Hastaların Buldukları Klinikte Bilgi Alma Durumlarının Dağılımı

Bilgi Alma Durumu (Sayı = 281)	Sayı	Yüzde
Bilgi Aldım	39	13.9
Bilgi Almadım	242	86.1

Hastaların bilgi aldıkları kaynaklara göre dağılımları incelendiğinde, bilgi kaynaklarını hastaların %36.3'ü sağlık çalışanı, %19.2'si de Tv-radyo olarak belirtmişlerdir (Tablo 3). Eksen ve

arkadaşları (2004) ve Yılmaz'ın (2002a) çalışmalarında da en çok bilgi alınan kaynağın sağlık elemanları olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmanın sonuçları literatürü desteklemektedir.

Tablo 3- Hastaların Hasta Hakları Konusunda Bilgi Aldıkları Kaynakların Dağılımı

Bilgi Kaynakları (Sayı = 281)	Sayı	Yüzde
Tv-radyo	54	19.2
Gazete-Dergi	25	9.0
Sağlık Çalışanı	105	36.3
Arkadaş	15	5.5
Diğer (Komşu v.b)	81	30.0

Tablo 4'te Tanıtıcı özelliklere göre Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları ve karşılaştırma sonuçları görülmektedir. Cinsiyet ile Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Hasta Hakları Bilgi puan ortalaması erkeklerde 12.27, kadınlarda 11.02 olarak belirlenmiş ve aradaki fark istatistiksel yönden anlamsız bulunmuştur ($t=2.110$, $p=0.096$). Hasta hakları üzerine yapılmış birçok çalışmada da hasta hakları bilgi durumları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadığı görülmektedir (Bayık ve Türkistanlı 1992, Zülfikar 1999, Yılmaz 2002a, Eksen ve ark. 2004, Aşkar 2006).

Yaş ile Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları karşılaştırıldığında, aradaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($F=1.800$, $p=0.129$). Ancak, Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmasa da 38-47 yaş grubunda bulunan hastaların Hasta Hakları Bilgi puan ortalamasının diğer gruplara oranla yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Yaş ile Hasta Hakları Bilgi puan ortalamalarını karşılaştıran çalışmalarda farklı sonuçlar saptanmıştır. Bayık ve Türkistanlı (1992), Zülfikar (1999) ve Yılmaz'ın (2002a) çalışmalarında yaş ile Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir

fark bulunmazken, Eksen ve ark.'larının çalışmasında (2004) yaş ile Hasta Hakları Bilgi puan ortalaması arasında fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Eksen ve arkadaşları (2004) 20-29 yaş grubu hastaların bilgi puan ortalamalarını istatistiksel fark oluşturacak şekilde anlamlı bulurken, bu çalışmada da 38-47 yaş grubunun Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları anlamlı fark oluşturacak şekilde yüksek saptanmıştır. Bu çalışmada sağlık çalışanlarının, hasta hakları konusunda en fazla bilgi alınan kaynak olarak ifade edilmesi ve 38-47 yaş grubunun da sağlık kuruluşlarından daha fazla yararlanan yaş grubunun olduğunun düşünülmesi bu yaş grubunun hasta hakları bilgi puan ortalamalarının yüksek bulunmasına neden olabilir.

Hastaların yaşadıkları yere göre Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Hasta Hakları Bilgi puan ortalaması ilde yaşayan hastalarda 9.08 iken ilçede yaşayan hastalarda 12.10 ve köyde yaşayan hastalarda ise 13.10 olarak belirlenmiş ve aradaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmuştur ($F=19.794$, $p=0.000$). Eksen ve arkadaşlarının çalışmasında da (2004) bu bulguya paralel olarak köyde yaşayan hastaların bilgi düzeylerinin il ve ilçede yaşayanlara göre yüksek ve ileri derecede anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Tanıtıcı Özelliklerle Hasta Hakları Bilgi Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	Ortalama	SS	Anlamlılık
Cinsiyet				
Erkek	146	12.27	4.65	t = 2.110, P=0.096
Kadın	135	11.02	5.23	
Yaş				
18-27	29	12.37	4.44	F = 1.800, P= 0.129
28-37	28	12.17	5.37	
38-47	48	12.97	3.78	
48-57	86	11.46	5.22	
58- üzeri	90	10.80	5.20	
Yaşadığı Yer				
İl	83	9.08	5.50	F= 19.794, P= 0.000
İlçe	89	12.10	4.54	
Köy	109	13.30	4.02	
Medeni Durum				
Evli	238	11.86	5.00	t = 1.506, P=0.675
Bekâr	43	10.62	4.69	
Öğrenim Durumu				
Okur-Yazar	133	9.75	5.23	KW _x ² = 42.379, P= 0.000
İlkokul	88	12.84	4.40	
Ortaokul-Lise	48	14.00	3.42	
Üniversite	12	15.08	2.15	
Hastanede Yattığı Klinik				
Üroloji	51	13.47	3.29	KW _x ² = 14.446, P= 0.013
Beyin Cerrahisi	28	11.21	4.37	
Göğüs Cerrahisi	25	13.56	4.50	
Kalp Damar Cerrahisi	43	12.04	3.95	
Ortopedi	30	11.53	4.91	
Genel Cerrahi	104	10.35	5.88	

Hastaların medeni durumlarına göre Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Hasta Hakları Bilgi puan ortalaması evli hastalarda 11.86, bekâr hastalarda 10.62 olarak belirlenmiş ve istatistiksel yönden anlamlı bir fark bulunmamıştır (t=1.506, p=0.675). Yılmaz'ın yaptığı çalışma (2002a) sonucunda da medeni durum ile bilgi durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır.

Hastaların öğrenim durumlarına göre Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Hasta Hakları Bilgi puan ortalaması okur-yazar durumda olanlarda 9.75, ilkököl mezunlarında 12.84, ortaokul-lise mezunlarında 14.00 ve üniversite

mezunlarında 15.08 olarak belirlenmiş ve aradaki fark anlamlı bulunmuştur (KW_x²= 42.379, p=0.000). Bayık ve Türkistanlı (1992), Zülfikar (1999), Yılmaz (2002a), Eksen ve arkadaşları (2004) ve Aşkar'ın (2006) yaptıkları çalışmalarda da hastaların öğrenim durumları ile bilgi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup, eğitim durumu yükseldikçe bilgi puanlarının yükseldiği saptanmıştır. Bu çalışmada da üniversite mezunu hastaların bilgi puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim yükseldikçe hastaların hakları ile ilgili bilgi puanlarının artması beklenen bir sonuç olarak düşünülebilir.

Hastanede yattığı kliniğe göre hastaların Hasta Hakları Bilgi puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Hasta Hakları Bilgi puan ortalaması Üroloji kliniğinde yatan hastalarda 13.47, Beyin Cerrahisi kliniğinde yatan hastalarda 11.21, Göğüs Cerrahisi kliniğinde yatan hastalarda 13.56, Kalp-Damar Cerrahisi kliniğinde yatan hastalarda 12.04, Ortopedi Kliniğinde yatan hastalarda 11.53 ve Genel Cerrahi kliniğinde yatan hastalarda 10.35 olarak belirlenmiş aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($KW_x^2=14.446$, $p=0.013$). Göğüs Cerrahisi ve Üroloji kliniklerinde yatan hastaların bilgi puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma verilerinin toplandığı hastanede, göğüs cerrahi kliniğinde yatan hasta sayısı diğer cerrahi kliniklerine göre daha azdır. Buna bağlı olarak hemşire ve diğer sağlık çalışanlarının hastaların tedavi ve bakımlarına yönelik gereksinimlerini daha düzenli karşıladıkları ve sağlık çalışanları ile hastalar arasındaki iletişimin daha uzun süreli olduğu düşünülmektedir. Bu durum Göğüs

Cerrahisi Kliniğinde yatan hastaların bilgi puan ortalamalarının anlamlı fark oluşturacak şekilde yüksek belirlenmesini sağlamış olabilir.

Araştırmada hastaların hasta haklarının neler olduğunu bilme durumu (Tablo 5) incelendiğinde en yüksek %82.9 (s=233) oranıyla Sağlık kurumunun olanakları ölçüsünde ve hekimin uygun görmesi halinde refakatçi bulundurma hakkı olduğunu bildiklerini belirtmişlerdir. Hastalar en düşük %55.5 (s=156) oranıyla da Haklarının zarara uğratılması durumunda şikayet ve dava hakkı olduğunu bildiklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada hastalar buldukları kliniklerde en fazla refakatçi bulundurma hakkına ve ırk, dil, din, mezhep durumu dikkate alınmadan hizmet alma hakkına, en az ise sağlık durumu ile ilgili her türlü bilgiyi sözlü ve yazılı isteme hakkına ve temiz ve gürültüsüz bir ortamda sağlık hizmeti alma hakkına dikkat edildiğini belirtmişlerdir.

Tablo 5. Hastaların Hasta Haklarının Neler Olduğunu Bilme Durumlarının Dağılımı

Hasta Hakları İfadeleri	Bilen		Bilmeyen	
	S	%	S	%
1. Sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanma hakkı	209	74.4	72	5.6
2. Irk, dil, din ve mezhep, durumu dikkate alınmadan hizmet alma hakkı	217	77.2	64	22.8
3. Ekonomik ve sosyal durumum dikkate alınmadan hizmet alma hakkı	183	65.1	98	34.9
4. Her türlü sağlık hizmetinin ve olanaklarının neler olduğunu öğrenme hakkı	177	63.0	104	37.0
5. Sağlık durumum ile ilgili her türlü bilgiyi sözlü veya yazılı istemeye hakkı	160	56.9	121	43.1
6. Sağlık hizmeti veren doktor, hemşire ve diğer sağlık çalışanlarının kimliklerini, görev ve unvanlarını öğrenme hakkı	166	59.1	115	40.9
7. Gizliliğe uygun bir ortamda her türlü sağlık hizmeti alma hakkı	175	62.3	106	37.7
8. Bana uygulanan her türlü müdahalede rızamın alınması hakkı	204	72.6	77	27.4
9. Sağlık hizmetini güvenli bir ortamda alma hakkı	205	73.0	76	27.0
10. Sağlık kuruluşunun olanakları ölçüsünde dini vecibelerimi yerine getirme hakkı	208	74.0	73	26.0
11. Saygı görerek, güler yüzlü, nazik, şefkatli bir ortamda, sağlık	210	74.7	71	25.3

hizmeti alma hakkı				
12. Temiz ve gürültüsüz bir ortamda sağlık hizmeti alma hakkı	216	76.9	65	23.1
13. Sağlık kurumunca belirlenen kurallar çerçevesinde ziyaretçi kabul etme hakkı	223	79.4	58	20.6
14. Sağlık kurumunun olanakları ölçüsünde ve hekimin uygun görmesi halinde refakatçi bulundurma hakkı	233	82.9	48	17.1
15. Sağlık kuruluşunu seçme ve değiştirme hakkı	171	60.9	110	39.1
16. Bana uygulanan tedaviyi reddetmeye ve durdurulmasını isteme hakkı	169	60.1	169	60.1
17. Yukarıda sıralanan haklarımın zarara uğratılması durumunda, şikâyet ve dava hakkı	156	55.5	125	44.5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, eğitim düzeyi yüksek, ilçede ve köyde yaşayan hastaların Hasta Hakları Bilgi puan ortalaması, eğitim düzeyi düşük, ilde yaşayan hastalardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fark oluşturacak şekilde yüksek olduğu saptanırken, bekar, kadın ve 58 yaş ve üzeri olan hastaların Hasta Hakları Bilgi puan ortalamalarının evli, erkek ve 38-47 yaş grubunda olan hastalardan daha düşük olduğu belirlenmiştir. Hastaların yarısından fazlasının hasta haklarının neler olduğunu bildiği belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

Aşkar A (2006). Sağlık hizmetlerinde hasta hakları ve Kütahya devlet hastanesi örneği. Bilim Uzmanlığı Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Baybek H, Dereli F, Bozyer İ ve ark. (2004). Muğla Üniversitesi Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin hasta hakları konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi 1(1):ISSN:1303-5134.

Bayık A, Türkistanlı E (1992). Hastaların hasta haklarını bilme ve bu haklardan yararlanma durumları ve karşılaştıkları riskler. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, 24-26 Haziran, Sivas. s: 778-782.

Bostan S (2007). Sağlık çalışanlarının hasta haklarına yönelik tutumlarının araştırılması: Farabi Hastanesi örneği. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi 10(1): <http://www.sid-hacettepe.edu.tr/101.html>

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda; hastane yönetimleri tarafından hastaların odalarına, bekleme salonlarına, hastaların yoğun olarak buldukları ve en çok zaman geçirdikleri yerlere hasta hakları içeren afişlerin asılması hastaneye yatışta her bir hastaya hasta haklarını içeren broşürlerin verilmesi, hastane ortamında uygun saatlerde genel durumu iyi olan hastaların katılabileceği bilgilendirme toplantılarının yapılmasının sağlanması önerilebilir.

Eksen M, Karadağ N, Işıkkay Ç ve ark. (2004). Hastaların hasta hakları konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi 1(1):ISSN:1303-5134.

Hasta Hakları Yönetmeliği resmi gazete, Tarih: 01.08.1998: Sayı: 23420.

Hatemi H (2006). Özel hasta gruplarının hakları. Sağlık Hakkı Dergisi (1):42-44.

Kuzu N, Ergin A, Zencir M (2006). Patients awareness of their rights in a developing country. Public Health 120(4): 290-296.

McHale J, Gallenger A (2003). Nursing and human rights. Butterworth. Heinmann Company, London.

Özdemir M, Ergönen A, Sönmez E ve ark. (2006). The approach taken by the physicians working at educational hospitals in İzmir towards patient rights. Patient Education and Counseling 61(1): 87-91.

Savaşkan F (2006). KKTC'deki yataklı tedavi kurumlarında çalışan hemşire ve hekimlerin hasta haklarına duyarlılığının belirlenmesi. Bilim Uzmanlığı Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Sert G** (2004). Uluslararası bildirgeler ve tıp etiği açısından hasta hakları. 1.Baskı, Babil yayımları, Yayın No:44. İstanbul.
- Süzek H, Eksen M, Özkan N** (2004). 2002-2003 eğitim öğretim yılında Muğla sağlık yüksek okulunda okuyan öğrencilerin hasta hakları konusunda bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi 1(1):ISSN:1303-5134.
- Şahbudak Ü** (1992). Hastanede yatan hastaların hasta hakları konusundaki görüşleri. Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Teke A, Uçar M, Demir C ve ark.** (2007). Bir eğitim hastanesinde görev yapan hemşirelerin hasta hakları konusunda bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 6(4):259-266.
- Topbaş M, Özlü T, Çan G ve ark.** (2005). Hekimler hasta haklarını ne kadar biliyor? Tıp Hukuku Etiği Tarihi Dergisi 13(2):81-85.
- Vural G** (1993). Hasta hakları. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Williams A** (2001). A study of practising nurses' perceptions and experiences of intimacy within the nurse-patient relationship. Journal of Advanced Nursing 35(2): 188-196.
- Yılmaz H** (2002a). Osmangazi Üniversitesi Eğitim Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde yatan erişkin hastaların hasta haklarından yararlanma durumları ve hemşirelerin hasta haklarına ilişkin görüşleri. Bilim Uzmanlığı Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz KH** (2002b). Hasta haklarına ilişkin avrupa statüsü ana sözleşmesi. <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=6593>. (erişim:1-Aralık 2008).
- Zülfikar F** (1999). Hastaların hasta haklarını talep etme durumları. Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zencir G, Erdal E, Zencir M** (1999). Hekim ve hemşirelerin hasta hakları konusundaki tutumlarının incelenmesi. I. Ulusal Tıbbi Etik Kongresi Bildiriler Kitabı 105-113.
- Zülfikar F, Ulusoy MF** (2001). Are patient aware their rights? A Turkish Study. Nursing Ethics 11(8): 487-498.